

OOSTENDE EN HET CHINEES PORSELEIN

door Walter DEBROCK

In 1602 en dit voor de eerste maal, bereikten twee schepen geladen met Chinees porselein Nederland. De lading werd bij opbod verkocht. Dit was een beslissende gebeurtenis.

Deze nieuwe keramieksoort kende sindsdien zo'n grote bijval dat het onmogelijk bleek te voldoen aan de bestellingen. De invoer van Chinees porselein heeft dan ook een grote invloed uitgeoefend op ons eigen Europees porselein zoals bv. op het Delfts aardewerk o.a. door namaak en interpretatie van het Chinese décor.

Van 1602 tot 1636 alleen kwamen drie miljoen stuks Chinees porselein langs Zeeland West-Europa binnen.

De Zuidelijke Nederlanden, afgesloten van de zee door de sluiting van de Schelde, met slechts 60 km. zee kust en met dan nog slechts één handelshaven, Oostende, werden bovendien door de grote Mogendheden systematisch verhinderd deel te nemen aan de vaart op het Verre Oosten (1).

Nochtans, nog in 1698, had de toenmalige Spaanse koning, onze vorst van die tijd, een octrooi voor de oprichting van een scheepvaartmaatschappij verleend met het doel handel te drijven met Oost-Indië en op de kust van Guinea. Zeeroverij en bezwaren van Den Haag deden haar roemloos verzaken aan haar opzet.

Wel werden vaarten ondernomen buiten elk compagnieverband. Rond het midden der 17de eeuw had de Bruggeling Chrétien BROUWER via Oostende een handel met China, Tonkin en Kambodja opgezet. In 1655 werd deze handel reeds door de Hollanders verboden, hoewel naar het schijnt nooit volledig afgesneden.

De grote Chinavaart vanuit Oostende zal maar definitief beginnen met het bestaan van de Keizerlijke Oost-Indische Compagnie, genaamd Oostendse Compagnie, in 1722 (2).

Reeds vóór die datum, vanaf 1715, onmiddellijk na het definitief beëindigen van de Spaanse Successieoorlog en na het sluiten van de vrede van Utrecht waardoor wij onder het gezag van het Oostenrijkse vorstenhuis zouden komen, werd door particuliere scheepvaartondernemingen gevaren op Azië. Men kent waarschijnlijk wel de namen van voorraanstaande kapiteins en schepen uit die tijd. Ik denk aan de schepen "Prince Eugène", "Marquis de Prié", "Saint-Mathieu", aan de kapiteins GOLLET de la MERVEILLE, DE WINTER, BECU, Filips VAN MAASTRICHT, e.a.

We zullen niet de geschiedenis van deze particuliere vaarten en van de Oostendse Compagnie weergeven : dit zijn aparte verhalen die heel wat tijd zouden vergen.

We zullen nochtans enkele woorden wijden aan één aspect van de Chinavaarten vanuit Oostende, nl. de toevoer van Chinees porselein dat te Oostende aan de wal werd gezet.

Reeds in oktober 1717 arriveerde te Oostende het Chinaschip "Le grand Dauphin" met een grote lading thee en zijde en tevens met een kleine hoeveelheid Chinees porselein, naast ander kleingoed ("chinoiseries", d.i. lakwerk, paarlemoerschelpen, magische wortels, enz.).

Ook "Le Martial", die in juni 1718 binnenviel vanuit China, bracht heel wat porselein mee.

De ladings- en verkooplijsten, doorgaans gedrukt, vermelden namen van kopers en prijzen van goederen. Een voorbeeld van een gedrukte inventarislijst kan, als aankondiging voor een openbare veiling, gevonden worden als illustratie van de studie van Rijksarchivaris J. MERTENS, getiteld "Oostendse schepen naar Kanton (1719)", gepubliceerd op p. 23 van de uitgave "Ostendiana IV" van de Vereniging voor Familiekunde van Oostende.

Het gaat hem meteen voor de reis van de "Saint-Joseph", kapitein Thomas BEQUE (BECU), over 163.355 stuks porselein, borden, koffietassen, theetassen, chocoladetassen, allerlei grote plats, die op 4 juni 1720 zullen publiekelijk geveild worden door de zorgen van "le Sieur Ferdinand Joseph VAN BERBLOCK", oud stadsontvanger van Oostende, samen met ook grote hoeveelheden zijde en thee. Een tweede reis van hetzelfde schip bracht naast zijde en thee, 1.503 kisten porselein mee.

De "Wirthenberg" bracht in 1719 meer dan 187.000 stuks porselein binnen, nadat de "Le Marquis de Maillebois" het vorige jaar 19 kisten porselein had aangevoerd.

Met deze eerste en vroege cijfers stelt zich meteen het probleem en de waarde van een "kist" porselein. Immers, vanaf het begin van de handel in porselein tot en met de massale export in de 18de en 19de eeuw van Wedgwood uit Engeland naar het vasteland en de andere werelddelen, werd het porselein verpakt in kisten, halve en kwartkisten, chests, caisses, balen, bondels, korven, stroyen, pakken of manden.

Naar alle waarschijnlijkheid moet er een standaardkist hebben bestaan. Bij de Nederlandse Oost-Indische Compagnie bestonden ter zake reglementaire voorschriften.

We zullen even de lading van de "Marquis de Maillebois" (1718) bekijken om te zien wat zoal in een kist kon gevonden worden.

<u>Waarde</u>	<u>Stuks</u>
1,1 fl.	200 gobelets avec les soucoupes fait 400 pièces
1,1 fl.	200 dito
1,01/2 fl.	300 dito
5,12 fl.	20 soucoupes garnies de 3 huilleries chaque, fait 80 pièces = 1.480 pièces

In een andere kist vinden we :

<u>Waarde</u>	<u>Stuks</u>
	(100 plats moyens
	(
6,7 3/4 fl.	(87 grandes compotiers
	(15 petits "
	(
	(50 gobelets avec soucoupes fait 100 pièces

In een derde kist staken voor een bedrag van 6,2 fl. :

<u>Waarde</u>	<u>Stuks</u>
1,5 fl.	200 gobelets avec soucoupes à thé fait 400 pièces
1,5 fl.	200 dito
1,5 fl. 3/4	200 dito
1,7 fl. 1/4	300 gobelets avec soucoupes à thé fait 600 pièces = 1.800 pièces

Wanneer we proberen een gemiddelde te berekenen per kist zal dit een resultaat opleveren van ongeveer 1.500 stuks, d.i. tussen de 350 en 1.800 stuks.

Nu spreken opgaven van schepen vaak van duizenden kisten en honderdduizenden stukken.

Uit een Oostends handelsjournaal van 1726 kon men berekenen dat 426 kisten en 4.236 "bondels" 1.114.019 afzonderlijke stukken porselein bevatten.

We gaven hier ook enkele prijzen : dit zijn natuurlijk de prijzen bij verkoop te Oostende. Ze schijnen bijzonder laag te zijn, zelfs in vergelijking met de prijzen van de andere waren.

Hoe kan men nu enigszins de huidige waarde bepalen van die besommingen ?

De enige methode om approximatief tot een gegeven te komen is de vergelijking met prijzen van waren die ook vandaag nog in de handel zijn als gebruikswaar.

Uit een studie betreffende de prijzen van de gebruikswaaren die in omloop waren te Oostende in de periode 1724-1730, dus de grote aanvoerperiode van Chinees porselein, blijkt dat een ton Hollandse haring 24 fl. kostte, een hamel 9 fl., 1.000 eieren 24 fl., een maaltijd met wijn 1,19 fl., twee weken verblijf in een hotel 29,8 fl. 1 pond Chinese thee 1 fl.

Men kreeg dus, bij vergelijking, voor de prijs van 1.000 eieren ongeveer 4 "kisten" Chinees porselein.

Deze lage prijzen zijn (wel wat ogenschijnlijk) in flagrante tegenstelling met de nochtans zo geprezen smaak van adel en notabelen van die tijd voor porseleinen serviezen en voor de nochtans daadwerkelijke initiatieven om in eigen gewest Europese porseleinmanufacturen op te richten (Meissen 1710, Worchester 1752, Peterinck te Doornik 1750, enz.).

Deze lage prijzen zorgden er ook voor dat de waarde van de opbrengst van het aangevoerde porselein ver achteraan de thee en de zijde komt. De thee kende trouwens gedurende de activiteit van de Oostendse Compagnie een "boom" waarvan de Compagnie zó profiteerde dat ze gedurende enkele jaren bijna een monopoliepositie veroverde (tussen 1725-28 58,23 % van de Westelijke invoer van thee).

De Keizerlijke Oostendse brengt echter op 6 expedities naar China een aandeel van met moeite 6,88 % op, in de vendities, voor het aangevoerde porselein. De thee vertegenwoordigde daarentegen 76 % en de zijde 16,25 % van de opbrengst. En nochtans vroeg het porselein gedurende dezelfde tijdsspanne plaats in 1.795 kisten en 17.495 bondels.

De Chinese porseleinhandel was aldus het derde belangrijkste handelsprodukt van de Chinese vaart.

Men kocht in de eerste plaats porselein in China omdat het in de theeschepen een stevige en reukloze - omwille van het aroma van de thee - onderlaag uitmaakte in het ruim, kort gezegd een uitstekende ballast.

Zonder die ballastonderlaag zouden de schepen met hun tamelijk lichte lading niet vast genoeg op het water gelegen hebben. Trouwens werd ook daarom ooglukkig toegelaten dat meer porselein werd aangekocht dan er in de instructies bepaald was.

De Engelsman HEWER, die hoofdsupercargo (d.i. hoofd van de supercargo's of kooplui die instonden voor het commerciële aspect van de reis) was van de 3de expeditie van de Oostendse Compagnie, schreef daarover : "We are very sorry that we are obliged par force to buy so much chinaware (porselein). The captains have declared they cannot put their ships in a sailing posture without it".

Daarom was porselein niet altijd van het beste. Het beste wordt weleens apart gehouden, "om presenten te doen", terwijl de rest van het voor porseleinaankoop gereserveerde geld maar voor de "gaande en komende man" was, zoals men in Oostende zou zeggen.....

We hebben reeds gezien, bij het nagaan van de inhoud van enkele kisten, dat het porselein vooral bestond uit thee-, koffie- en chocoladetasjes met bijbehorende schoteltjes, benevens ganse serviezen. Verder kwamen nog borden, trekpotten, kommen, platte schotels en volledige theestelsels.

Doorgaans was het porselein blauw-wit. Duurdere soorten waren goudkleurig of geëmailleerd. Kleur en emallering kunnen de prijs helpen bepalen.

Het porselein lijkt dus hoofdzakelijk voor tafelgebruik bestemd te zijn.

De supercargo's die zich vrijuit in Kanton, doel van bijna alle reizen, konden bewegen en zich bevoorraden vonden er natuurlijk vooral alledaagse koopwaar. De zeer mooie stukken waren zeldzaam en moesten niet zelden aan de eigen Chinese behoeften voldoen.

Voor de grote eetserviezen die uit een aanzienlijk aantal stuks bestonden, waren speciale bestellingen of bijzondere overeenkomsten nodig.

De Chinese ambtenaren waren bovendien niet altijd vriendelijk. Een groot probleem was trouwens ook tijdig alle stukken bijeen te krijgen om een volledig servies te kunnen bemachtigen.

In de vorige eeuw, de 17de eeuw, hadden de Hollanders reeds getracht de kwaliteit van het porselein te verbeteren. Ze waren er immers in geslaagd de Chinese porseleinmakers te overtuigen ervan ook specifiek Europese vormen, naar houten modellen, te vervaardigen. Op het einde van de 17de eeuw bepraatten ze eveneens de decoratieschilders om onderwerpen volgens hun aanwijzingen te schilderen. Een beroemde naam ter zake is die van de Hollandse schilder en tekenaar Cornelis PRONCK (1691-1759).

Vanaf 1735 werd het meer en meer mode tal van Europese décors op het Chinese exportporselein aan te brengen. Deze décors waren geïnspireerd op de meest diverse bronnen : religie, mythologie, literatuur, anecdoten, galanterieën of andere thema's kwamen veelvuldig voor op thee- en koffieserviezen, borden, enz. Het "Bellevuemuseum" te Brussel exposeerde enkele jaren geleden uit eigen bezit een Chinees bord met het wapen van Brussel op geschilderd; waarschijnlijk was dit bedoeld als een publiciteitsmiddel ten dienste van een Brusselse lakenkoopman. Men vindt zelfs de weerklank terug van motieven van Europese porseleinfabrieken (Meissen, Sèvres, Chelsea, Worcester) op de florale motieven van Chinese oorsprong.

De 18de eeuw zal de gouden eeuw zijn voor het Chinees porselein als invoerartikel in West-Europa. Slechts vanaf 1780 ging het bergaf, hoewel Oostende bleef invoeren tot aan de Franse tijd.

Hoe gebeurde de inkoop van het porselein ter plaatse ?

Natuurlijk waren er ook bij de Oostendse Compagnie wel regels en voorschriften over kwantiteit, kwaliteit en prijs ten opzichte van de aankoop in China.

Hier past het wel enkele woorden te wijden aan de rol en functie van de reeds genoemde supercargo's aan boord van de China- en Indiëschepen.

Voor zover het ging om de diverse Compagnies, deden deze zelf aan handel; zij vervoerden zelden vrachten die aan derden toebehoorden. Daarom was het noodzakelijk mensen in te schakelen die de koloniale handel vakkundig beheersten. Hiervoor werden de supercargo's ingeschakeld; zij waren de varende handelslieden belast met alle handelsoperaties.

De supercargo zorgde ervoor de heenlading voordelig af te zetten en een nieuwe Chinese lading te kopen die het hoogste rendement kon opbrengen. Hij had ook het toezicht op de waar gedurende de reis. Zijn verantwoordelijkheid reikte dus ver, vermits het financieel succes van de expedities in grote mate van hem afhing.

De rol van de kapitein was zeevaartkundig, en op handelsgebied beperkt tot het ontvangen der goederen tegen afgifte van een toelating tot inscheping ondertekend door tenminste twee supercargo's.

Naast de officiële lading bestonden er privileges en de zgn. "pacotille". Dit maakte de reis aantrekkelijk voor de bemanningsleden en verklaarde de belangstelling die ze opwekten. Ieder opvarende mocht immers volgens zijn functie aan boord een gedeelte goederen meenemen naar China om die in het Oosten te verhandelen. Velen dreven aldus een eigen handeltje aan boord, met eigen geld of met geld van vrienden en kooplui met wie de winst dan werd gedeeld. Dit was ook een vorm van compensatie voor eventueel niet of te laat betaalde gage.

De privileges bestonden erin te beschikken over een zekere scheepsruimte, wat een gratis transport betekende en de toelating om persoonlijk handel te drijven. Retourlading mocht eveneens opgekocht worden : dit was de "pacotille" die, althans theoretisch, aan bepaalde normen moest beantwoorden.

Supercargo's werden bovendien bezoldigd naar rato van het zakencijfer. Ze maakten doorgaans rijke winsten, gezien de fabelachtige winsten der Compagnies.

Typisch is dat de meerderheid der Oostendse supercargo's van Engelse nationaliteit waren.

De opgekochte waar in China werd doorgaans betaald in het door de Chinezen zeer gegeerde zilver, hoofdzakelijk zilveren munten (Spaans-Amerikaanse piasters bv.) die in China zeer nauwkeurig werden afgewogen. Soms werd betaald met loodslakken, vnl. uit het Engelse Hull aangevoerd, die tevens als ballast konden dienen.

De inkoop door de supercargo's was doorgaans zeer tijdrovend. In Kanton duurde het bv. 4 maanden vooraleer de supercargo van de "La Sainte Elisabeth" 3.661 kisten porselein, 1.952 kisten thee en 141 kisten zijde bijeengegaard had.

Het porselein werd als eerst gestouwde goed gebruikt, vermits het als ballast voor de lichte en aromatische theelading

werd gebruikt. Volgens de ons bekende ladingslijsten kreeg het porselein een bevoorrechte plaats, het porselein waarvan men zegde dat het was "dont le goût s'était vite repandu aux Pays-Bas".

Heel wat stuks werden dus privé aangekocht door supercargo's en bemanningsleden der schepen als "pacotille".

Aan de hand van proces-verbalen van nalatenschap van op de reis overleden bemanningsleden kan men oordelen dat die kwantiteiten "pacotille" niet te onderschatten waren.

In de nalatenschap van een overledene bevonden zich bv. 1 vat met 277 "Posteleine croesen" en "Posteleyne patteeltiens". De bagage van een overleden majoor bevatte "550 posteleine tallivoren, 100 coptgens, 644 couverten" en honderden stuks porselein die afzonderlijk werden vernoemd.

Het is bekend dat rond 1725 vele Engelsen en Hollanders grote hoeveelheden porselein in Oostende aangekocht hebben.

Van 1723 tot 1731, datum van de ontbinding van de Oostendse Compagnie, stuurde de Compagnie 21 zware koopvaardijschepen naar Indië en China. Oostende bezette zelfs een factorij naast een Deense nederzetting gelegen.

Men schat dan ook dat de Oostendse Compagnie alleen reeds in de korte periode van haar bestaan minstens 3 à 4 miljoen stuks Chinees porselein importeerde, voor de drie-vierden blauw en wit.

De enorme toevoer van Chinees porselein door de schepen van de Compagnie berokkende heel wat moeilijkheden aan de Europese gleis- en porseleinmanufacturen en leidde aldus ook tot verhoging van de toltarieven.

Na het roemloos einde van de Oostendse Compagnie is het voor geruime tijd gedaan en zien we de Oostendenaren zelf Chinees porselein in het buitenland bestellen en opkopen.

Wanneer de laatste veilingen uit de Chinaboten in 1734 waren afgesloten, hebben de beheerders van de Compagnie, wettelijk opgeheven in 1731, "hunne Boeken gesloten, hunne Rekeningen opgesteld, aan de Deelhebbers pro rato de aendeelen betaald en allen voorderen Koophandel op d'Oost-Indiën geëyndigt", vertelt de Oostendse kronijkschrijver BOWENS.....

Maar nog zullen de Oostendenaars verder op China varen doch onder vreemde vlag. Heel wat aandeelhouders en Oostendse figuren zullen we trouwens ook terugvinden in de Zweedse Compagnie, w.o. de bekende Oostendse koopman FLANDERIN.

In de tweede helft van de 18de eeuw bleef nochtans te Oostende zelf een grote bedrijvigheid op het gebied van porselein en gleiswerk bestaan. De toldocumenten van die tijd getuigen ervoor, zij het niet altijd nauwkeurig te precizeren, welke rol het Chinese porselein bleef spelen. De invoerplaatsen waren vnl. Oostende, Brugge en Gent, met heel wat Chinees porselein. De cijfers van de tolambten te Oostende getuigen van de hoge invoer van Chinees porselein. Ook de doorvoer moet hierbij gerekend worden. De tolcijfers geven aan dat via Oostende de Oostenrijkse Nederlanden heel West-Europa ermee bereikten.

Doch heel wat van de koopwaar bleef in het land zelf, soms zelfs 3/4 tot 5/6. Dit droeg bij tot de vermeerdering van de porseleinschat te lande die gerust verhoudingsgewijze kan vergeleken worden met de porseleinvorraad van Engeland en Holland, twee zeemogendheden met steeds zeer nauwe verbindingen met Azië.

Enkele steekproeven geven een beeld van de toestand ter zake op het einde der 18de eeuw, waarover straks enkele gegevens.

Laten we eerst eens nagaan hoe, na de ondergang van de Oostendse Compagnie, de privé handel het Chinees porselein kon verder verhandelen. Het Chinees porselein werd dan opgekocht door de handelaar in "partijen". Voor dergelijke partijen hebben we echter geen vaste gegevens betreffende het aantal stukken die ze omvatten.

Vaste gegevens over de handel vinden we bij de Oostendse handelaar Andreas Jacobus FLANDERIN, reeds vermeld als de man die ook een rol speelde in Zweden. In 1743 kocht hij voor de Gente naar Melchior REMY, bij de Zweedse Compagnie, 3 partijen tafelserviezen, elke partij bestaande uit 20 serviezen. De prijzen zijn zeer uiteenlopend : het ene kost 21 stuivers per servies, het andere 18 1/2 en het derde 17 3/4. Elk servies is samengesteld uit 5 schotels en 20 borden. Voor rekening van dezelfde REMY koopt dezelfde FLANDERIN nog een lot geëmailleerd Chinees theegoedpaar voor 1.766 gulden, à 9 stuivers per paar. Een andere maal bestelde de Oostendenaar 10 tafelserviezen bestaande elk uit 14 schotels, 1 soepterrine, 8 slaschotels en 60 borden à 20 stuivers per servies, dus nog steeds lage prijzen.

We bezitten nog talrijke andere bestel- en aankooplijsten, waaruit kan besloten worden dat de handel met Chinees porselein te Oostende zeer bloeiend was en over gans de Oostenrijkse Nederlanden zijn cliënteel had.

Nog enkele steekproeven zullen aantonen dat dit zo is. Aldus bestelt FLANDERIN, die werkelijk de rijkste en beste verkoper schijnt te zijn geweest, "een 3 à 4.000 chocolaet kannekens met oorties blauw en wit, 500 confiteur tellies" voor een maximum waarde van 337,10 gulden en stelt hij een krediet beschikbaar in Zweden voor de aankoop van andere porseleinartikelen, ter waarde van 5 à 600 daalders en op voorwaarde dat het porselein "goed koop gaet". Of hij koopt een duizendtal platte borden voor een maximum bedrag van 45 gulden. In 1757 ontvangt hij uit Zweden een bestelling porselein voor meer dan 561 gulden, gaande over 2.380 eenheden.

De cijfers zijn fantastisch, zoals ten tijde van de Oostendse Compagnie. Het porselein bleef een goede handelswaar. De afzetkende blijkbaar geen problemen.

Tussen haakjes hier gezegd : de Oostendse en in het algemeen de Zuid-Nederlandse financiers en kooplui bleven bedrijvig als aandeelhouders, maritieme agenten, zakenlui in buitenlandse Compagnieën en uitredingen, ondanks de sluiting van de Schelde en de beperkingen opgelegd door de Zeemogenheden op de eigen vaart.

Wanneer dan, tussen 1775 en 1785 de "Oostenrijks-Oost-Indische Compagnie van Trieste en Fiume" bedrijvig wordt, profiteert Oostende er onmiddellijk van, want in juli-augustus 1784 leggen vijf zware koopvaarders te Oostende aan, vln. geladen met thee, doch ook weer met porselein : 324 kassen "blauw en wit porceleyn" en 170 kassen "gekoleurd porceleyn".

Op 20 november 1785 wordt een openbare veiling gehouden van de lading van een schip onder Engelse vlag, de "Encron", kapitein GREENWAY, waaruit blijkt dat benevens thee, peper en zijde opnieuw 200 kassen porselein van "verscheyde soorten" aanwezig zijn. Onze Oostendse kronijkschrijver BOWENS noteert dat voortaan de vaart op China sterk werd aangemoedigd door de keizer, maar dat heel wat goederen vnl. op andere plaatsen werden verkocht en niet te Oostende zelf.

Uit een tussenkomst van de Oostendse afgevaardigde, MAC LAGAN, op een zitting van het Nationaal Congres in 1831, vernemen we dat tussen 1793-1794 nog 27 koopvaardijsschepen uit Indië en China in Oostende binnenliepen. Porselein zal er dus ook zeker bij geweest zijn.

Hoe komt men nu tot het Chinees porselein als modeartikel ? Het Chinees porselein, en ook ander porselein bij de wederomstoot, was bijzonder gegeerd bij de gegoede standen en bij de adel. Zo vindt men in de archieven talloze vermeldingen van burgers en nobelen, geestelijken en officieren, toeristen en handelsreizigers, diplomaten en kooplui, vorsten en kamerdienaars, weduwen en weduwnaren die om de meest uiteenlopende redenen om vrijstelling van tol en in- en doorvoer van het porselein dat ze (naast andere goederen) in hun bezit hadden, verzochten, daar het tot hun reizen verhuisgoed behoorde. Men zou ter zake een kleine cultuurschiedenis van het dagelijks leven kunnen maken, die op het sterke chocolade- en theeconsumptie wijst, met de erbij horende potjes en pannetjes, en die tevens zou toelaten aan te stippen hoe men zijn bezit aan Chinese porseleinen serviezen, luchters en zelfs schoorsteengarnitures meevoerde, waaruit vaak zou blijken dat het porselein, vooral het Chinese, een even grote of zelfs grotere welstand zou aangeven dan zilver, en zeker een modeverschijnsel van eerste klasse betekende in de Oostenrijkse Nederlanden. Enkele voorbeelden ?

De aartsbisschop van Korinte had in 1731 in zijn bagage, die van Brussel naar Italië werd verzonden, wel 6 kisten met boeken, maar toch ook 2 kisten met porselein.

In 1755 bracht de Engelse gezant op een conferentie te Brussel niet alleen zijn porselein daarheen maar ook naar zijn huis te Oostende.

Tot in de vijftiger jaren van de 18de eeuw was porseleinbezit iets merkwaardigs en bijzonders, terwijl het daarna stilaan alledaagser geworden was.

Het Engelse Wedgwood was in opkomst en met Wedgwood kwamen talrijke andere manufacturen van porselein tot stand op het vasteland. Porselein moest niet meer zozeer vanuit China komen, maar werd stilaan tot gebruiksgoed van de grote lagen der bevolking.

Welk porselein ?

Het Chinees porselein kwam uit de provincie Kiang-Si (Kanton) waar het door de Oostendse supercargo's werd opgekocht. De Chinezen, na eeuwen ervaring, hadden een zeer hoog peil van stylistische techniek bereikt bij het fabriceren van porselein. Het porselein was trouwens in China zelf zeer geprezen. We stipten reeds aan dat het porselein dat door de Europeanen werd opgekocht niet altijd van de beste kwaliteit was. Het meest waardevolle porselein werd natuurlijk voorbehouden voor het keizerlijke Hof en de mandarijnen. Het uitgevoerde porselein was doorgaans van 3de categorie.

De aankomst van de Europeanen te Kanton had zo'n danig hoge vraag naar porselein meegebracht, dat de Chinese kooplui geneigd waren kwantitatief en op korte termijn te doen produceren.

Dit verhoogde aanzienlijk het aantal ovens en leidde tot massaproductie. Waar vroeger ieder stuk door de handen van 17 diverse ambachtshandwerkers moest gaan vóór het finaal was afgewerkt, kon de vraag gesteld worden of in de 18de eeuw dit nog het geval was met alle gevolgen vandaan, voor de kwaliteit.

In elk geval werd het houten en tinnen of zilveren tafeltgerei in Europa onder de massale invoer van Chinees goed weldra vervangen door aardewerk. Niet iedereen was er zo gelukkig mee en zo kon de Zweedse fysicus Carl VON LINNÉ verkondigen dat zilver bestand was voor alle tijden..... en thans werd vervangen door breekbaar goed dat, eens geschonden, niet kon gerepareerd worden.

Natuurlijke schoonheid en lage prijzen bij de aankoop in China brachten echter het porselein aan de winnende hand. Bovendien bezorgde het Chinees porselein een diversiteit van modellen dat onvergelijkbaar was met andere materies.

Het meest bekende motief van het blauw en wit porselein, het meest gegeerde (dat we vandaag nog terugvinden bij het Engelse Spode en Copeland) verbeeldde landschappen en planten. Rood en wit porselein kwam minder voor.

Blauw en rood porselein weerstond het best aan de hoge overhitting gedurende de emallering. De Chinese ovenstokers hadden sedert lang de kunst geleerd om hun porselein te kleuren voor het in de oven kwam. De blauwe en rode kleuren werden aldus niet door het vuur ontbonden. En na de oven kon het porselein worden geverfd.

De schoonheid en de fijnheid van het Chinese porselein was zo merkwaardig dat men vaak de indruk opdoet dat het meer tot versiering dan tot huishoudelijk gebruik was bestemd. Trouwens niet altijd was de utilitaire bedoeling duidelijk. Een historicus van de Zweedse Oost-Indische Compagnie vraagt zich af wat nu uiteindelijk Europa zo plotseling aanzette tot de massale aanschaf van Chinees porselein en, later, tot het oprichten van eigen nationale manufacturen. Zonder twijfel, meent hij, speelde een grote rol het feit dat porseleinen tafeltgerei niet oxydabel was en tevens afwasbaar. Maar het is ook mogelijk dat in de 18de eeuw precies de middenklasse in overgang was naar een vorm van consumptiemaatschappij. De lagere prijs van porselein t.o.v. zilver bv. moet eveneens beslissend zijn geweest.

Wat er ook van zij, de Oostendse haven heeft in eigen land en wegens doorvoer naar gans West-Europa, aan het aanrukken van het porselein door de Chinese aanvoer het hare bijgebracht.

Het is een bladzijde Oostendse maritieme bijdrage aan de Westerse cultuur die niet te versmaden is.

---

(1) Alles gebeurde in de 17de en 18de eeuw via Compagnies, althans op de West- en Oostindiëvaart.

(2) Precies : "Keizerlijke en Koninklijke Indische Compagnie gevestigd in de Oostenrijkse Nederlanden", te Oostende.

BIBLIOGRAFIE

- K. DEGRIJSE : "De Oostendse Chinahandel (1718-1735)", in Belgisch Tijdschrift voor Filologie en Geschiedenis, deel LII, jaargang 1974, pp. 306-347.
- W. TREUE : "Het Porselein in het Handelsgebied van de Oostenrijkse Nederlanden tijdens de 18de eeuw", in Wetenschappelijke Tijdingen, XII, 1952, pp. 337-345.
- R. PICARD, J.P. KERNEIS, Y. BRUNEAU : "La Compagnie d'Ostende", in "Route de la Porcelaine", éd. Arthaud, Paris, 1966, pp. 147-152.
- K. DEGRIJSE : "De Organisatie van de Oostendse Chinahandel (1718-1735)", in Mededelingen van de Marine Academie, Boek XXIV, 1976-1977, 1980, pp. 19-57.
- A.-M. MARIEN-DUJARDIN : "De Porseleinweg - Invloed van het Verre Oostend op de Europese Keramiek", Bellevuemuseum, Brussel, 1983.
- Ch. KONINCKX : "Andreas Jacobus Flanderin - Een achttiende eeuwse middelgrote Koopman" in Bijdragen tot de Geschiedenis, 1973, pp. 243-290.
- Ch. KONINCKX : "The First and Second Charters of the Swedish East India Company (1731-1766)", Van Ghemmet Publishing Co, Kortrijk, 1980.

DE EERSTE KERK VAN OOSTENDE

door J.B. DREESEN

Als men over de eerste kerk van Oostende spreekt wordt meestal VLIETINCK aangehaald (1). Op het eerste zicht lijkt dit normaal want deze eminente historicus van Oostende is de enige die daarover, in een recent verleden, schreef. Het ligt in de bedoeling van deze bijdrage hier nader op in te gaan.

VLIETINCK citeert Jacques DE MEYERE, pastoor van Blankenberge, die in de 18de eeuw een Kroniek van Vlaanderen schreef onder de naam COMPENDIUM CHRONICORUM FLANDRIAE per IACOBUM MEYERUM BALLIOLEN - SEM. Deze analen werden in 1531 te Brugge uitgegeven. In 1538 verscheen een Nurembergse druk en in 1568 een Antwerpse (2).

Na verwerping van een zogenaamd vernoemen van Oostende (bij een later onderzoek bleek dat Hoogstade te zijn) in verband met een schenking die een zekere Goberecht VAN STEENLAND in 814 deed citeert VLIETINCK echter wel de voornoemde auteur in verband met de stichting van de eerste kerk te Oostende.

Wij citeren uit VLIETINCK (blz. 28) :

"Iets dat minder opwerping lijdt is de bewering van denzelfden kroniekschrijver dat Robrecht de Fries - hetzij uit dankbaarheid om zijn overwinning over Gravin Richildis en Koning Filips I, door hem aan de voorspraak van de Heilige Petrus toegeschreven : hetzij op bevel van de Paus om de moord op diens neef uit te boeten - verscheidene kerken ter eer van dien heilige deed bouwen of herstellen ook te Oostende bouwde hij een kerk aan de prins der apostelen toegewijd ten jare 1071. 't Was de eerste kerk van Oostende". Einde citaat.

Sedert het verschijnen wordt deze tekst zonder discussie aangenomen.